

Слободяник Ю.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»

Слободяник Ю.Б.

кандидат економічних наук, доцент
ГВУЗ «Украинская академия банковского дела
Национального банка Украины»

Slobodyanik Y.B.

Ph.D., Economics, associate professor of the chair of Accounting and Audit
State Higher Educational Institution «Ukrainian academy
of banking of the National bank of Ukraine»

ПРЕДМЕТ І ОБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ
ПРЕДМЕТ И ОБЪЕКТЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО АУДИТА
SUBJECT AND OBJECTS OF STATE AUDIT

У статті проаналізовано існуючі підходи до визначення предмету і об'єкту в сфері контролю. На основі філософського значення понять «предмет» і «об'єкт» обґрунтоване авторське розуміння предмету і об'єкту державного аудиту.

Ключові слова: державний аудит, державний фінансовий контроль, аудит, предмет, об'єкт.

В статье проанализированы существующие подходы к определению предмета и объекта в сфере контроля. На основе философского значения

понятій «предмет» и «объект» обосновано авторское понимание предмета и объекта государственного аудита.

Ключевые слова: государственный аудит, государственный финансовый контроль, аудит, предмет, объект.

The article analyzes existing approaches to the definition of the subject and object in the sphere of control. On the basis of philosophical meaning of the terms «subject» and «object» the author proves own understanding of subject and object of state audit.

Keywords: state audit, state financial control, audit, subject, object.

Постановка проблеми. Зовнішній незалежний аудит є обов'язковим елементом суспільного управління фінансами у багатьох країнах з тривалими традиціями демократії, лібералізму, громадянського суспільства. Функціонування системи державного аудиту дозволяє завчасно виявляти відхилення від прийнятих стандартів законності, ефективності, результативності й економічності управління суспільними ресурсами.

В Україні впровадження аудиту в сфері державних фінансів розпочалося не так давно, проте відбувається дуже активно. Останнім часом державний аудит почав входити у практику вітчизняних контролюючих органів, зокрема Рахункової палати і Державної фінансової інспекції. Проте до цих пір не існує усталеного законодавчо закріпленого понятійного апарату, що використовується в цій сфері. Не рідко спостерігається підміна термінів «контроль» і «аудит», що чітко простежується при аналізі відповідних вітчизняних нормативно-правових актів. На нашу думку, «вільне» використання зазначених понять не дозволяє зрозуміти принципи відмінності між контролем, що здійснюється державою (самоконтролем держави), і контролем суспільства за діяльністю держави. Тому дослідження в цій сфері є вкрай важливими як з теоретичної, так і з практичної точок зору. Правильно застосовувана термінологія, сформульовані принципи діяльності, об'єкт і

предмет, науково обґрунтована класифікація видів і форм державного аудиту дозволять визначити склад і структуру контролюючих органів, їх функції, задачі, повноваження, об'єкти контролю, методики перевірки, показники оцінки ефективності аудиту, зокрема при розробці законодавчих і нормативних актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням реформування системи контролю державних фінансів присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, як Т. Антіпова, І. Басанцов, М. Білуха, В. Бурцев, Л. Дікань, І. Дрозд, Л. Іващенко, Є. Калюга, В. Максимова, Н. Погосян, О. Петрик, В. Симоненко, І. Стефанюк, І. Чумакова, В. Шевчук та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Публікації зазначених авторів висвітлюють проблемні аспекти реформування систем контролю державних фінансів країн пострадянського простору, нормативно-правового та організаційно-методичного забезпечення контрольних заходів, застосування прогресивних прийомів контролю, їх ефективність тощо. Водночас залишаються недостатньо розкритими науково-теоретичні аспекти функціонування системи державного аудиту.

Мета статті полягає у науковому визначенні предмету і об'єктів державного аудиту для розуміння його місця серед інших видів контролю та сфери його застосування.

Виклад основного матеріалу. Предметом дослідження є точка зору, з якої дослідник познає цілісний об'єкт, виділяючи при цьому головні, найбільш істотні ознаки об'єкта [13, с. 149]. У філософській трактовці предмет пізнання представляє собою сукупність властивостей – зв'язків і законів, що вивчаються даною наукою і отримали вираження в певних логічних і знакових формах. Цим предмет пізнання відрізняється від об'єкта пізнання, який існує незалежно від суб'єкта, що пізнає, – в природі, людині або суспільстві. Відмінність предмета від об'єкту пізнання складається також у тому, що один і той же об'єкт може вивчатися багатьма науками, кожна з яких обов'язково має свій

особливий предмет пізнання. Закони розвитку об'єктів, наукові гіпотези і теорії складають основні характерні риси предмету пізнання на теоретичному рівні. У методології наукової діяльності об'єкт дослідження визначається як та частина об'єктивної реальності, яка протистоїть суб'єкту, що пізнає.

Як зазначають дослідники теорії контролю і аудиту, визначення предмету контролю є досить дискусійним і неоднозначним питанням, адже кожен дослідник намагається надати своє визначення. Проаналізуємо та порівняємо сучасні точки зору щодо предмету контролю і аудиту та визначимо їх актуальність для сфери державного аудиту.

Так, Є. В. Калюга зауважує, що визначення предмету господарського контролю у радянські часи часто обмежувалося рамками підприємства і лише окремі автори розглядали його у масштабі всього народного господарства. При цьому вона зазначає, що неправомірно розглядати предмет господарського контролю в масштабі всього народного господарства, адже це може привести до нівелювання недоліків окремих підприємств (якщо контролювати виконання господарських планів) [12, с. 42-43]. Далі автор робить висновок про доцільність обґрунтування предмету господарського контролю стадіями (процесами) розширеного відтворення господарських операцій в умовах переходу до ринкових відносин з погляду їх економічної ефективності, законності, вірогідності та доцільності на різних стадіях управління при різноманітних формах власності [12, с. 43].

Ф. Ф. Бутинець вважає предметом господарського контролю господарські процеси, фактичну наявність та рух майна в процесі розширеного відтворення, а також виробничі відносини, що при цьому виникають [8]. Він зазначає, що предмет дослідження близький для всіх економічних наук.

Б. Ф. Усач визначає предметом контролю господарські й фінансові операції та процеси суб'єктів господарювання, які розглядаються з погляду законності, достовірності, доцільності й економічної ефективності, збереження власності, правильності формування й використання власного капіталу [18].

На думку С. Бардаша, до складу предмета входять лише основні, найсуттєвіші властивості й ознаки об'єкта, а предмет є властивістю об'єкта, наявність якої встановлюється у процесі пізнання. Отже, предметом господарського контролю він визначає встановлення законності, ефективності та доцільності функціонування господарської системи [3]. Дослідник зазначає, що предметом контролю як науки є закономірності розвитку окремих теорій контролю (теорії ревізії, теорії аудиту), предметом контролю як практичної діяльності – встановлення законності, ефективності та доцільності функціонування господарської системи.

Дослідник І В. Басанцов предметом державного фінансового контролю називає показники, що контролюються (досліджуються) на всіх етапах управління державними ресурсами (в тому числі – державними фінансовими ресурсами) [4]. Під державними фінансовими ресурсами він розуміє державні рухомі активи, в тому числі: кошти бюджетів всіх рівнів, державних позабюджетних фондів, державних валютних фондів, Національного банку (державних банків) України, цінні папери, корпоративні права, що належать державі, уповноваженому державному органу, державному (казенному) підприємству, установі, організації за правом власності, а також ті рухомі активи, що мають відійти у власність держави відповідно до вимог чинного законодавства.

Близька до такої точки зору думка В. В. Іванова, який вважає, що предметом контролю виступають різні фінансові показники (доходи і витрати бюджетів різних рівнів, розміри податкових платежів, доходи господарюючих суб'єктів, їх витрати обігу, собівартість і прибуток, а також доходи і витрати домогосподарств тощо) [19, с. 47]. Крім того, він зазначає, що багато з контрольованих показників є розрахунковими, що обумовлює необхідність перевірки достовірності та правильності їх розрахунку у відповідності до чинних нормативних документів.

На нашу думку, не зовсім коректно обмежувати предмет контролю показниками (тим більше лише фінансовими), адже не всі досліджувані

властивості об'єктів контролю можна виміряти у традиційний спосіб. Наприклад, прийняття рішення про доцільність подальшого здійснення господарської операції (особливо на рівні держави) може супроводжуватися експертною думкою щодо соціального ефекту, який не завжди має кількісний вимір.

Російський науковець В. В. Бурцев переконаний, що предметом державного фінансового контролю є наявність, стан та (або) дія якої-небудь ланки системи його об'єктів [6]. Серед предметів державного фінансового контролю він називає правильність нарахування і своєчасність сплати податків і зборів; своєчасність отримання, руху і витрачання фінансових ресурсів; правильність ведення бухгалтерського обліку; достовірність і повноту фінансової звітності; доцільність витрат; дотримання встановленого порядку при експортно-імпортних і валютних операціях; обґрунтованість витратних статей бюджету; ефективність використання державної власності; відповідність витрат цільовому призначенню; відповідність фактичних обсягів доходів і витрат запланованим тощо. Крім того, Бурцев В. В. пропонує предмети державного фінансового контролю умовно поділити за аспектами його об'єктів – законність, ефективність, обґрунтованість, доцільність, оптимальність, повнота, своєчасність, достовірність, правильність, масштабність і ступінь впливу виявлених порушень і т.д. [6].

Н. Д. Погосян вважає предметом державного фінансового контролю конкретні види фінансових (бюджетні кошти, цінні папери) і матеріальних (об'єкти державної власності) ресурсів, а також нематеріальні блага, що належать державі [14, с.129].

М. М. Коцупатрий предметом державного фінансового контролю визначає розпорядчу та фінансово-господарську діяльність підконтрольних об'єктів у частині формування, володіння, використання та відчуження коштів та інших активів, що належать або мають належати державі, у тому числі за зобов'язаннями по податках, зборах (обов'язкових платежах) і відрахування до бюджету та позабюджетних фондів [9, с. 11-12].

Отже, стосовно визначення предмету контролю (господарського контролю, державного фінансового контролю) спостерігаємо різні міркування науковців – це і види ресурсів, і показники діяльності, і господарські процеси. Більш узгодженими є думки дослідників стосовно предмету аудиту.

Так, М. Т. Білуха предметом аудиторського контролю визначає процес розширеного відтворення суспільно необхідного продукту і додержання його економіко-правового регулювання в умовах ринкової економіки [5, с. 96].

Ф. Ф. Бутинець вважає предметом дослідження аудиту як галузі господарського контролю господарську діяльність підприємства [7, с. 27]. Тобто предметом аудиту є відображені в документах господарські процеси і явища діяльності підприємства з точки зору їх законності, достовірності та доцільності, а також правильність складання звітності з метою надання висновку користувачу [7, с. 29]. Крім того, предметом аудиту є дані та наявна інформація, які підлягають збиранню, накопиченню, вивченню та оцінці з метою дослідження змісту та пізнання фактів, що стосуються функціонування системи господарюючого суб'єкта на всіх стадіях розширеного відтворення [7, с. 29].

Е. А. Сиротенко визначає предметом аудиту інформацію про економічні дії і події економічного суб'єкту, що перевіряється, з метою встановлення ступеня їх відповідності певним критеріям і надання її зацікавленим користувачам [17].

Колектив авторів під керівництвом В. В. Немченка і О. Ю. Редька до предмету аудиту відносить процеси і явища, які відображені документально і пов'язані з господарською діяльністю підприємств [2, с. 35]. Слушною є думка авторів щодо того, що при визначенні предмету аудиту слід виходити з його характеру, який відрізняє аудит від інших методів контролю.

В. С. Рудницький доводить, що предмет аудиту – це інформація про факти (явища й процеси) господарської діяльності суб'єкта аудиторського контролю, яка відображена в системі бухгалтерського обліку та інших джерелах інформаційної системи і підлягає кількісній та вартісній оцінці [15]. У загальному теоретичному плані предмет аудиту – це сукупність об'єктів

аудиторського контролю. При цьому автор зазначає, що предмет аудиту є єдиним і для теорії, і для практики, а основою для його визначення є інформація про факти (явища і процеси) господарської діяльності.

Отже, предметом аудиту в цілому визначають інформацію про процеси, що відбуваються у господарюючого суб'єкта, а також дотримання останнім законності, достовірності, доцільності та ефективності цих процесів.

Стосовно аудиту ефективності, який належить до сфери контролю державних фінансів, існує думка, що його предметом є діяльність органів державної влади та інших суб'єктів, що одержують державні кошти, тощо.

Предметом аудиту ефективності І. В. Басанцов вважає процеси формування і використання державних фінансових ресурсів (оцінку цих процесів) [4]. Водночас він зазначає, що ці процеси здійснюються за допомогою конкретної діяльності органів виконавчої влади, державних та інших організацій або підприємств, а оцінка їх ефективності може даватися лише на основі дослідження і аналізу цієї діяльності щодо формування та використання державних фінансових ресурсів.

Натомість В. К. Симоненко, О. І. Барановський та П. С. Петренко предметом аудиту ефективності визнають діяльність органів державної влади та інших одержувачів з використання одержаних ними державних коштів для виконання покладених на них завдань, функцій або реалізації програм (наприклад, державних цільових програм, програм розвитку регіонів тощо) [16, с. 198].

Підсумовуючи викладене, а також спираючись на особливості державного аудиту як виду контролю, вважаємо за потрібне висвітлити власну точку зору щодо його предмету. Так, державний аудит – це вид контролю, спрямований на виявлення законності, ефективності, результативності й економічності управління суспільними ресурсами, що проводиться спеціалізованим органом, наділеним особливими конституційними повноваженнями. Отже, предметом державного аудиту є інформація про господарську діяльність органів державної влади та інших суб'єктів господарювання, що мають відношення до

формування і використання державних ресурсів, яка розглядається з погляду законності, достовірності, доцільності та ефективності.

Розглянемо погляди науковців на об'єкти контролю.

Так, В. В. Іванов зазначає, що об'єктом фінансового контролю виступають розподільчі процеси при формуванні та використанні фінансових ресурсів, у тому числі у формі централізованих фондів грошових коштів [19, с. 47].

Є. В. Калюга зауважує, що об'єкти контролю в кожній галузі діяльності мають особливості, і визначає наступний їх перелік у промисловій сфері: необоротні активи, їх рух, джерела утворення та доцільність використання; плани реалізації продукції, у тому числі державне замовлення; операції з їх виконання; калькулювання і нормування матеріальних і трудових ресурсів; матеріальні запаси і грошові цінності (процеси їх надходження, збереження і використання); господарські взаємовідносини (зовнішні і внутрішні); поточні та довгострокові зобов'язання, їх утворення та використання за призначенням; витрати діяльності і доходи; фонд споживання, його утворення і використання; фінансові результати і резерви; звітна й обліково-аналітична інформація з господарської діяльності підприємств [12, с. 46-47].

С. Бардаш у своєму дослідженні обґрунтовує, що об'єктом контролю є об'єкт матеріального світу, який одночасно є об'єктом управління, адже контролювати об'єкт неможливо без прав щодо його управління [3]. Далі він зазначає, що контроль як функція управління має своїм об'єктом господарську діяльність, яка виступає об'єктивною реальністю. При цьому господарська діяльність як об'єкт управління та об'єкт контролю є складним об'єктом, елементами якого є майно, що залучено у сферу господарювання, господарські процеси та господарські відносини, що обумовлюють та є наслідками таких процесів, результати господарської діяльності (для комерційних структур – фінансові, для бюджетних установ – соціальні). Автор наголошує на тому, що кожний із наведених ним об'єктів може бути деталізований. Відповідно об'єктом господарського контролю виступатиме господарська система на мікро- та

макрорівнях. Об'єктом контролю як науки є його методологія, а об'єктом контролю як практичної діяльності – функціонування господарської системи.

М. М. Коцупатрій об'єктами державного фінансового контролю вважає органи виконавчої влади всіх рівнів, підприємства, установи та організації, згідно з законом, щодо фінансово-господарської діяльності яких здійснюються контрольні заходи суб'єктами державного фінансового контролю (міністерства та інші органи виконавчої влади, інші бюджетні установи, державні фонди, підприємства і організації, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують державне чи комунальне майно, суб'єкти підприємництва, що діють на основі лише державної власності, а також суб'єкти господарювання, державна частка у статутному фонді яких перевищує 50 % чи становить величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на їх господарську діяльність) [9, с. 12].

Н. Д. Погосян висловлює однозначну думку щодо сутності об'єкту державного фінансового контролю, яким він вважає діяльність державного сектору (сукупність державних підприємств, організацій і установ) з правильного, цільового, економічного і ефективного використання державних фінансових та інших матеріальних і нематеріальних ресурсів, що належать державі [14, с. 128-129]. Водночас він зазначає, що загальне управління в державі здійснює виконавча влада, а тому контрольованим об'єктом часто виступає уряд (дії його структур і акти), посадові особи. І лише в окремих випадках, за його словами, державний фінансовий контроль може поширюватися на голову держави, судову владу, місцеве самоуправління, збройні сили тощо. При цьому контрольованим об'єктом у випадках здійснення публічної діяльності можуть бути й приватні підприємства [14].

В. В. Бурцев вважає, що у широкому сенсі об'єктом державного фінансового контролю є державне майно, джерела його утворення і господарські процеси, що викликають зміни (тобто державні фінансові потоки) майна і джерел його утворення. У вузькому сенсі, на думку В. В. Бурцева, об'єктів державного фінансового контролю може бути багато. Серед них він пропонує агреговані

наступні: державні фінансові ресурси, матеріальні та нематеріальні цінності держави і державні майнові права власності; господарюючі суб'єкти – фізичні (згідно з законодавством) і юридичні особи (організації) незалежно від організаційно-правової форми, форми власності і виду діяльності (включаючи федеральні і регіональні органи державної влади і управління) та їх об'єднання; фінансові аспекти тих або інших управлінських рішень; державна бюджетна система, позабюджетні фонди і бюджетний процес тощо [6].

Ф. Ф. Бутинець об'єктом аудиту вважає господарські операції [7, с. 30]. Конкретні форми прояву предмету аудиту, якими можуть бути усі без винятку господарські факти і операції, що формують господарські процеси, сукупність яких представляє господарську діяльність суб'єкта, який перевіряється. Об'єкт аудиторської діяльності – це взаємопов'язані економічні, організаційні, інформаційні, технологічні та інші сторони функціонування системи, що вивчається, стан якої може бути оцінений кількісно і якісно. Об'єкти аудиту можуть бути різними за складом та структурою, відношенням до різних сфер діяльності та іншими ознаками.

М. Т. Білуха зазначає, що об'єктами аудиторського контролю є предмети і засоби праці, а також сама праця, яка використовується в процесі розширеного відтворення суспільно необхідного продукту [5, с. 96]. Крім того, автор поділяє об'єкти дослідження залежно від ступеня складності на прості (містять кілька елементів) і складні (об'єкти з невизначеною структурою).

Колектив авторів під керівництвом В. В. Немченка і О. Ю. Редька об'єктами аудиту вважає здійснювані господарські процеси, які в сукупності складають господарську діяльність суб'єкта, що перевіряється [2, с. 36]. Також наголошується, що об'єкти аудиту досить багатогранні, тому дати їх вичерпний перелік неможливо. Сукупним об'єктом аудиту можна назвати документально зафіксовану інформацію про наявність і рух засобів підприємства та джерел їх формування.

В. С. Рудницький зазначає, що об'єкт аудиту – це інформація про окремі або взаємопов'язані факти (явища або процеси) господарської діяльності суб'єкта

господарського контролю, яка відображена в системі бухгалтерського обліку та інших джерелах інформаційної системи та підлягає кількісній і вартісній оцінці [15].

Отже, точки зору науковців щодо об'єкту контролю і, зокрема, аудиту близькі лише в одному – вичерпний перелік об'єктів надати неможливо, адже вони можуть бути різними і за структурою, і за сферою діяльності. Погоджуємося з точкою зору Ф. Ф. Бутинця на те, що об'єктами можуть виступати взаємопов'язані економічні, організаційні, інформаційні, технологічні та інші сторони функціонування досліджуваної системи.

Стосовно визначення об'єктів аудиту ефективності, то тут спостерігається значний діапазон думок – від органів влади і господарюючих суб'єктів до бюджетних коштів.

Так, І. В. Басанцов відносить до об'єктів аудиту ефективності: органи державної влади України, бюджетні установи, державні унітарні й казенні підприємства; суб'єкти економічної діяльності, які мають надані законодавством податкові, митні та інші пільги і переваги, а також ті, які одержали фінансові та майнові гарантії та поручительства відповідних органів виконавчої влади для забезпечення операцій; організації, підприємства та установи, а також соціальні групи громадян, життєдіяльність яких залежить від ефективності використання держаних фінансових ресурсів [4].

В. К. Симоненко, О. І. Барановський, П. С. Петренко об'єктами аудиту ефективності визнають органи державної влади України, які є головними розпорядниками або розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня; державні органи, що використовують кошти державних позабюджетних фондів або розпоряджаються державним майном; бюджетні установи та інші організації, які одержують кошти з Державного бюджету України; державні унітарні та казенні підприємства; інші суб'єкти економічної діяльності, які використовують кошти Державного бюджету України та/або мають передбачені чинним законодавством податкові, митні та інші пільги і переваги; організації, підприємства й установи, а також соціальні групи громадян, на

діяльності або життєзабезпеченні яких позначаються результати використання державних коштів [16, с. 198].

П. К. Германчук вважає, що об'єктом аудиту ефективності є бюджетні кошти та/або інші державні ресурси, які було виділено для виконання бюджетної програми (функції) [10, с. 276]. А Л. А. Іващенко визначає, що сфера об'єктів аудиту державних ресурсів поки що обмежена рівнем визначеного бюджету, позабюджетних фондів і резервів власності [11].

Поряд з цим Антіпова Т. В. визначає об'єктами державного аудиту бюджетотримувачів – усіх учасників бюджетного процесу на рівні федерального бюджету [1].

Отже, враховуючи визначені нами особливості державного аудиту і його предмет, вважаємо, що узагальненим об'єктом державного аудиту є господарська діяльність органів державної влади та інших суб'єктів господарювання, що мають відношення до формування, розподілу і використання державних ресурсів.

У якості основних можливих об'єктів державного аудиту, залежно від його видів і форм, назовемо наступні:

- виконання державного (місцевого) бюджету;
- використання державних ресурсів (майно, природні ресурси, права власності тощо);
- використання державних фінансових ресурсів (коштів державного бюджету, місцевих бюджетів всіх рівнів, державних цільових фондів);
- адміністративна діяльність органів влади;
- виконання окремих державних функцій органом виконавчої влади;
- діяльність стратегічних господарських комплексів (військова промисловість, видобуток корисних копалин, транспорт і зв'язок тощо);
- використання державної власності;
- виконання бюджетних програм;
- виконання міжнародних і міжбюджетних договорів та відносин;

- доцільність виділення бюджетних коштів та інших ресурсів бюджетоодержувачам тощо.

Висновки і пропозиції. Вважаємо, що представлений нами підхід до сутності предмету і об'єктів державного аудиту дозволяє визначити його зміст, функції та перспективи розвитку і може бути врахований не лише у подальших дослідженнях, а й при розробці законодавчих і нормативних актів.

Список літератури:

1. Антипова Т. В. Теория и методология государственного аудита получателей федеральных бюджетных средств : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.12 / Антипова Татьяна Валентиновна. – М., 2008. – 380 с.
2. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) : підручник / За ред. проф. Немченко В. В., Редько О. Ю. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 540 с.
3. Бардаш С. Предмет і об'єкт контролю як галузі наукових знань та практичної діяльності: між категоріальні співвідношення й відмінності / Сергій Бардаш // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 6. – С. 55–61.
4. Басанцов І. В. Розвиток державного фінансового контролю в умовах ринкової економіки України : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.08 / Басанцов Игорь Володимирович. – Ірпінь, 2008. – 382 с.
5. Білуха М. Т. Курс аудиту : підручник / Білуха М. Т. – К. : Вища шк. – Знання, 1998. – 574 с.
6. Бурцев В. В. Система государственного финансового контроля : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.12, 08.00.10 / Бурцев Владимир Владимирович. – М., 2001. – 544 с.
7. Бутинець Ф. Ф. Аудит : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. – 2-е вид., перероб. та доп. – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 672 с.
8. Бутинець Ф. Ф. Контроль і ревізія : Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Бутинець Ф.

- Ф., Виговська Н. Г., Малюга Н. М., Петренко Н. І. ; за редакцією проф. Ф. Ф. Бутинця. – 3-є вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 544 с.
9. Гуцаленко Л. В. Державний фінансовий контроль : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. В. Гуцаленко, В. А. Дерій, М. М. Коцупатрий. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 424 с.
  10. Державний фінансовий контроль: ревізія та аудит : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. К. Германчук, І. Б. Стефанюк, Н. І. Рубан, В. Т. Александров, О. І. Назарчук. – К. : АВТ, 2004. – 424 с.
  11. Іващенко Л. А. Розвиток державного фінансового контролю в умовах ринкової економіки : дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Іващенко Людмила Анатоліївна. – Д., 2005. – 188 с.
  12. Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління : монографія / Є. В. Калюга. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
  13. Новиков А. М. Методологія / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М. : СИНТЕГ, 2007. – 668 с.
  14. Погосян Н. Д. Счетная палата Российской Федерации: конституционно-правовой статус : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Погосян Нораір Даниелович. – М., 1998 – 393 с.
  15. Рудницький В. С. Методологія і організація аудиту / Рудницький В. С. – Тернопіль : «Економічна думка», 1998. – 196 с.
  16. Симоненко В. К. Основи єдиної системи державного фінансового контролю в Україні: (макроекономічний аспект) / В.К. Симоненко, О. І. Барановський, П. С. Петренко. – К. : Знання України, 2006. – 280 с.
  17. Сиротенко Э. А. Системное представление аудита : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.12 / Сиротенко Элина Анатольевна. – М., 2005 – 360 с.
  18. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Ф. Усач. – К. : Знання – Прес, 2002. – 258 с. (Вища освіта ХХІ століття).
  19. Финансы : учеб. – 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. В. В. Ковалева. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 640 с.